

Uusi suunta Suomelle

Keskustan puoluehallituksen esitys Tampereen puoluekokoukselle 5.-7.6.2026

SISÄLTÖ

Johdanto: Maailman turvallisin maa 2030

Keskustan tusina

1. Turvallisuus tulee ensin

2. Suomi tarvitsee luottamuksen korjaustalkoot

3. Suomen talous kestävän kasvun tielle

3.1. Julkinen talous velkaantumisen tieltä kestäväälle pohjalle

3.2. Talouskasvu on tuplattava

3.3. Tekoälystä tuottavuutta ja kasvua

4. Väestöpolitiikkaa pitää johtaa

4.1. Kotien ja perheiden uskoa tulevaisuuteen on vahvistettava

4.2. Arvokas ja arvostettu vanhuus on hyvinvointiyhteiskunnan tunnusmerkki

4.3. Maahanmuuton linjaksi realismin ja inhimillisyyden yhdistelmä

5. Keskustan Suomi on koko Suomi

5.1. Elinvoima syntyy alueiden vahvuuksista ja niitä tukevasta politiikasta

5.2. Ihmisten asumistoiveet todeksi

5.3. Monipaikkaisuuden ja etätyön edellytykset kuntoon

6. Kohti kohtuullisuuden yhteiskuntaa ja hyvää elämää

6.1. Kokonaiskestävyydestä hyvinvointia, työtä ja kasvua

6.2. Mielenterveydestä kansallinen suurhanke

6.3. Suomalainen koulu on pelastettava

Uusi suunta Suomelle

Maailman turvallisin maa 2030

Keskustan visiossa Suomi on maa, jossa voi nukkua yönsä rauhassa ja jossa toivo ja mahdollisuudet ovat aina pelkoa ja uhkia suurempia. Tällaisessa yhteiskunnassa kaikki kokevat itsensä arvokkaiksi ja osallistuvat isänmaan rakentamiseen voimavarojensa mukaan. Suomen talous tervehtyy ja hyvinvointiyhteiskunta on kestäväällä pohjalla. Maamme turvallisuudesta pidetään monin tavoin huolta. Suomi on sisäisesti eheä ja ulkoisesti vahva kestävämaan maailmanpolitiikan tyrskeet. Tavoitteenamme on, että Suomi on vuonna 2030 maailman turvallisin maa.

Aikamme ongelmat ja vaikeudet ovat tosiasioita, joita ei voi kieltää eikä kiertää. Useat eri kehityskulut vievät Suomea väärään suuntaan. Mutta vaikka maailma rajojemme ulkopuolella ja osin omassa maassammekin on täynnä uhkia ja epävarmuuksia, on Suomen ja suomalaisten tulevaisuus monissa asioissa omissa käsissämme. Tässä tilanteessa maamme tarvitsee erityisesti työtä, turvaa ja tulevaisuudenuskoa.

On tärkeää vahvistaa luottamusta siihen, että maamme selviää ja menestyy. Se edellyttää Suomen korjaussarjaa parempaan huomiseen sekä sen mukaisia päätöksiä ja niiden määrätietoista toimeenpanoa. Keskusta on tähän valmis.

Keskustan Suomi 2030 on maa, joka on lopulta päättänyt olla enemmän kuin osiensa summa. Yhteiskunta, jossa työn ja yrittämisen arvo ymmärretään eikä vastuuta siirretä eteenpäin. Maa, jossa ihmiset kokevat kulkevänsä samaan suuntaan – rinnakkain, eivät toisiaan vasten.

Monet asiat maailmassa huolestuttavat ihmisiä - syystäkin. Kansainvälinen turvallisuustilanne on kiristynyt. Talouden heilahtelut ovat tuntuneet arjessa. Epävarmuus on kasvanut tavalla, johon yksittäisen maan vaikutusvalta on rajallinen. Ilmastonmuutos etenee nopeasti. Teknologinen murros ravistelee työelämää. Vastakkainasettelut repivät yhteiskuntia.

Kaikkea tätä emme voi täysin hallita. Juuri siksi meidän on syytä keskittyä siihen, mikä meitä yhdistää ja mihin voimme itse vaikuttaa: siihen, miten pidämme toisistamme huolta, miten rakennamme luottamusta ja miten vahvistamme omaa yhteiskuntaamme sisältä päin.

Suomen vahvuus ei ole koskaan ollut yksittäinen alue, kaupunki tai ajatussuunta. Se on ollut koko Suomi. Maa, joka on rakennettu niin, että jokaisella on paikka ja merkitys.

Turvallisuus ei ole vain puolustusta, panssarivaunuja tai varautumista kriiseihin. Se on myös elävää maaseutua ja kaupunkeja, joissa on valot ikkunoissa ja ääniä kyläteillä ja kaduilla. Se on toimivia terveystalouksia. Se on kotimaista ruokaa ja energiaa.

Suomi seisoo 2030-luvulla osaamisen ja yrittämisen varassa. Talous ei kanna ilman juuria, eikä kasvu synny sattumalta. Koulutus, työ ja menestyvät yritykset ovat parhaita investointejamme. Kun ihminen voi tehdä työtä, jolla on merkitys, syntyy vakautta, joka kestää myös vaikeat ajat.

Arvostamme kohtuutta ja luottamuksen rakentamista. Kärjistyksillä ja vastakkainasetteluilla voi politiikassa saada joskus voittoja, mutta niistä ei ole kestävästi yhteiskunnan perustaksi. Tulevaisuutta tehdään kuuntelemalla, sovittelemalla ja yhteistyöllä silloinkin, kun se on vaikeaa. Yhteiskunta ei vahvistu etsimällä vihollisia, vaan löytämällä yhteinen suunta. Hyvässä

yhteiskunnassa huolehditaan myös niistä, jotka tarvitsevat apua: lapsista, vanhuksista, vammaisista ihmisistä sekä syrjäytyneistä ja syrjäytymisvaarassa olevista.

Suomi on nuori, mutta monia haasteita kokenut maa. Olemme tottuneet selviämään vaikeuksista, jotka ovat näyttäneet ja tuntuneet kokoamme suuremmilta. Tarinamme on toiminut esikuvana muillekin.

Kertomus Suomesta ei ole päättynyt 2030-luvulle tultaessa - se on vain saanut uuden luvun. Meidän ei ole tarvinnut jäädä vain ihailemaan eilistä, vaan olemme uskaltaneet kysyä, mitä huomina vaatii.

Yhteiskunta ja etenkin työelämä on 2030-luvulla muuttunut edellisestä vuosikymmenestä. Etätö on luonteva osa sujuvaa työarkea. Tekoäly on vienyt työpaikkoja, mutta myös tuonut uusia ja aikaansaanut parempaa tuottavuutta. Työ on yhä harvemmin yhteen paikkaan sidottua.

Maailmanpolitiikassa on 2030-luvulla edelleen jännitteensä, vaikka ne ovatkin erilaisia kuin nyt elämässämme ajassa. Suomen paketti ei ole maailman mittakaavassa suuri. Mutta henkistä ja fyysistä lujuttua on niin paljon, että paketti kestää.

Jyväskylän puoluekokous hyväksyi kesäkuussa 2024 Keskustalle Suunta Suomelle -tilannekuvapaperin. Se sisälsi ne Suomen ja suomalaisten tulevaisuuden suuret haasteet ja kysymykset, joihin puolue päätti lähteä etsimään vastauksia, osallistaen tähän työhön myös laajan jäsenistönsä.

Tässä Uusi Suunta Suomelle -ohjelmassa Keskusta esittää ratkaisuesityksiään isänmaamme tulevaisuuden kannalta suuriin kysymyksiin. Ohjelma muodostaa perustan Keskustan eduskuntavaaliohjelmalle 2027.

Keskustan tusina

- 1. Kansalliset turvallisuustalkoot.** Siirrytään 2030-luvulla koko ikäluokkaa, miehiä ja naisia, koskevaan palvelusvelvollisuuteen. Jokaiselle oma tehtävä – asepalvelus tai muu palvelusmuoto - kokonaisturvallisuuden vahvistamiseksi.
- 2. Tinkimätön huoltovarmuus.** Varmistetaan maatalouden tulevaisuus, vahvistetaan hajautettua energiantuotantoa, lisätään omavaraisuutta kriittisissä materiaaleissa ja pidetään koko maa asuttuna.
- 3. Ihminen digin isännäksi.** Laitetaan algoritmit kuriin. Palautetaan digimaailmassa valta ja vastuu sisältöjen valikoinnista somejärjelyiltä käyttäjille itselleen. Tehdään tekoälyn vastuullisesta käytöstä jokaisen kansalaistaito. Vahvistetaan Suomen ja EU:n digitaalista omavaraisuutta.
- 4. Tuplataan talouskasvu.** Verotetaan yritykseen jätettyjä voittoja kevyemmin, parannetaan kotitalousvähennystä, elvytetään rakennusala ja valjastetaan eläkevarallisuutta talouskasvun kiihdyttäjäksi. Sujuvoitetaan luparullansseja ja puretaan turhaa sääntelyä. Pannaan tekoäly töihin kasvua tuottamaan.
- 5. Perheiden lapsilukutoiveet todeksi.** Palautetaan kotien tulevaisuususkko. Vanhempainetuudet verovapaiksi asteittain. Helpotetaan hedelmöityshoitoon pääsyä ja mahdollisuuksia adoptioon. Turvataan perheiden valinnanvapaus pienten lasten hoidossa.
- 6. Parannetaan palveluja.** Jokaiselle suomalaiselle omalääkäri. Hoidon jatkuvuus ja vaikuttavuus toiminnan ytimeen. Ikäihmisille mahdollisuus hoivapaikkaan lähelle omaisia. Perhehoitoa lisättävä vaihtoehtona vanhustenhoivassa.

7. Uskalletaan uudistaa. On tehtävä valintoja: mitkä julkiset palvelut ovat välttämättömiä ja mistä voidaan luopua. Säädetään eläkekatto kohtuullistamaan suurimpia eläkkeitä. Uudistetaan ansiosidonnaista sosiaaliturvaa asettamalla työttömyysturvan ja sairauspäivärahojen vakuutusmaksuille ja niistä kertyville etuuksille katto. Toteutetaan nuorten takuutyö.

8. Elinvoimaa koko Suomeen. Jokaiselle maakunnalle turvattava tulevaisuudessakin vähintään yksi korkeakoulu. Itäiseen Suomeen kymmeneksi vuodeksi erityistalousaluekokeilu. Toimivat liikenne-, tietoliikenne- ja puhelinyhteydet varmistettava kaikilla alueilla.

9. Etätyötä – yhdessä sopien. Edistetään ihmisten mahdollisuuksia etätyöhön, siihen soveltuvissa työtehtävissä ja työpaikoilla sopien. Julkinen sektori joustavan etätyön edelläkävijäksi. Lakiin oikeus monikuntalaisuuteen.

10. Kohti kestävämpää elämäntapaa. Jätetään Suomi paremmassa kunnossa tuleville sukupolville. Edistetään luonnon monimuotoisuutta ja huolehditaan vesistöjen tilasta. Vauhtia fossiilitaloudesta irtaantumiselle. Biokaasu ja muu kotimainen uusiutuva energia kunniaan. Haittaverot ultrapikamuodille ja krääsäkaupalle. Jokaiselle oikeus lähiluontoon, myös kaupungeissa.

11. Mielenterveydestä kansallinen suurhanke. Painopiste ongelmien ehkäisyyn matalalla kynnyksellä, ihmisten arjessa. Varmistetaan saumattomat hoitoketjut, ei pompottelua palvelusta toiseen. Huomioidaan palveluissa paremmin myös mielensairauksista kärsivien läheiset ja perhe.

12. Pelastetaan suomalainen koulu. Puututaan pudokkuuteen ajoissa: päästetään lapsi kolmannelle luokalle vasta, kun lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen perustaidot ovat riittävät. Ei rakenneta uusia yli 100 lapsen päiväkotia ja yli 1000 oppilaan jättikouluja. Laitetaan koulukiusaamiselle ja -väkivallalle stoppi.

1. Turvallisuus tulee ensin

Maailma ympärillämme on jatkuvien muutosten ja myllerrysten tilassa. Valtioiden väliset ja sisäiset jännitteet ovat olleet kasvussa. Yhteiskunnallisten kysymysten tärkeysjärjestys on mennyt monilta osin uusiksi. Turvallisuus tulee nyt ensin.

Ajassa elävässä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa joudumme yhä enemmän varautumaan kyber-, hybridi- ja muihin uudempiin uhkiin. Samalla maamme huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat nousseet uuteen arvoonsa. Kokonaisturvallisuuden näkökulma on koko ajan vahvistunut.

Suomen puolustuksen perustana on pidettävä tulevaisuudessakin yleinen asevelvollisuus. Valikoiva asevelvollisuus voisi johtaa yleisen asevelvollisuuden heikentymiseen ja haasteisiin koko maan puolustuksessa tarvittavan reservin määrän kokoamiseksi. Oikeus ja velvollisuus puolustaa maata kuuluu jokaiselle suomalaiselle.

Syrjäytyminen on keskeisin uhka Suomen sisäiselle turvallisuudelle. Yhteiskuntamme on vahva silloin, kun kaikki kokevat olevansa sen arvokkaita jäseniä. Eheä ja tasa-arvoinen yhteiskunta on maanpuolustustahdon ja turvallisuuden kivijalka.

Keskustan ratkaisuja

- Suomen on tuettava ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan monenkeskistä sopimukseen perustuvaa yhteistyötä ja kansainvälistä oikeutta.
- Suomen turvallisuutta on yhä kehitettävä verkostoituneen puolustusmallin pohjalta. Siihen kytkeytyvät Nato-jäsenyys, EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Ruotsi-yhteistyö, pohjoismainen yhteistyö sekä kahdenväliset ja monenväliset yhteistyösopimukset.
- Suomen on toimittava aktiivisesti niin, että EU:n rooli turvallisuusyhteisönä ja jäsenmaiden puolustuskyvyn kehittäjänä vahvistuu. Unionin päätöksentekokykyä on parannettava myös turvallisuuskysymyksissä.
- Laitetaan toimeen kansalliset turvallisuustalkoot. Siinä jokaisella Suomen kansalaisella on määritelty tehtävänsä osana kokonaisturvallisuuden vahvistamista. Turvallisuustalkoiden keskiössä on uusi koko ikäluokkaa koskeva palvelusvelvollisuus. Ensimmäiseksi toteutetaan sekä naisia että miehiä koskevat tulevaisuuskutsunnat. Seuraava askel olisi 2030-luvulla yleinen koko ikäluokkaa sukupuolineutraalisti koskeva ja tehtävien vaatimustasosta riippuen kestoaltaan tasa-arvoinen palvelusvelvollisuus. Ensisijainen palvelusmuoto olisi edelleen asepalveluksen suorittaminen. Siviilipalvelus uudistetaan tukemaan kokonaisturvallisuutta.
- Vapaaehtoisen maanpuolustuksen ja sen järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava. Tarvitsemme myös muiden järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden osaamista varautumisessa häiriötilanteisiin.
- Suomalaisen puolustusteollisuuden toimintaedellytyksiä on vahvistettava muun muassa tukemalla pieniä ja keskisuuria yrityksiä siviili- ja sotilastarkoituksiin soveltuvien kaksikäyttötuotteiden kehittämisessä sekä investointien ulottamisella koko maahan.
- Kuntien valmiussuunnitelmat on päivitettävä siten, että niissä huomioidaan entistä vahvemmin hybridiuhat. Myös paikallisyhteisöjen kuten kylien valmiuksia varautua poikkeus- ja häiriötilanteisiin on vahvistettava.
- Suomen on osana EU:ta vahvistettava digitaalista omavaraisuuttaan, kehitettävä aidosti eurooppalaisia tietojärjestelmiä ja digitaalisia alustoja sekä vähennettävä etenkin julkisen sektorin riippuvuutta Euroopan ulkopuolisista järjestelmistä.
- Turvallisuuspoliittisen tilanteen muutokset ja huoltovarmuuden turvaaminen on otettava huomioon myös liikenneinvestoinneissa. Pidemmällä tähtäimellä Suomi tarvitsee pohjoisen rautatieyhteyden Ruotsin ja Norjan kautta Pohjois-Atlantille.
- Suomalaisen maatalouden tulevaisuuden ja sen kannattavuuden varmistaminen on turvallisuuspolitiikkaa. Alkutuottajan on saatava tuotannon ja toimeentulonsa mahdollistava hinta tuotteistaan. Se on varmistettava tarvittaessa lainsäädännön kautta.
- Kotimaista energiantuotantoa on lisättävä ja riippuvuutta ulkomaisesta fossiilienergiasta yhä vähennettävä. Paikallisen energiantuotannon edellytyksiä on vahvistettava. Hajautettu energiantuotantomalli on huoltovarma malli.
- Kriittisissä materiaaleissa on lisättävä omavaraisuutta.
- Turvallisuuteen liittyvien palveluiden on toimittava koko maassa. Poliisin, ambulanssin ja paloauton on tultava paikalle nopeasti hädän hetkellä ihmisten asuinpaikasta riippumatta.
- Riittävä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluverkosto on varmistettava kriisi- ja poikkeusoloja varten.
- Asuttu raja on turvallinen raja. Itäisen Suomen elinvoiman turvaaminen edellyttää määrätietoista kansallista politiikkaa, EU:n tarjoamia mahdollisuuksia sekä Naton investointeja ja hankintoja.

2. Suomi tarvitsee luottamuksen korjaustalkoot

Suomen vahvuutta, yhteistyökykyämme sekä luottamusta toisiimme ja yhteiskunnan instituutioihin, haastetaan monelta suunnalta, myös rajojemme ulkopuolelta. Toimiva demokratia, sananvapaus ja luja oikeusvaltio eivät ole itsestäänselvyksiä.

Suuntaa Suomelle ei voida rakentaa ilman luottamusyhteiskunnan korjaustalkoita. Tarvitaan kolmenlaisia ratkaisuja. Demokratiaamme ja päätöksentekoamme pitää parantaa vahvistamalla yleistä luottamusta ja lisäämällä mahdollisuuksia osallistua. Toiseksi tarvitsemme kansakuntaamme yhdistäviä suuria tulevaisuusprojekteja polarisaation ja vastakkainasettelun sijaan. Kolmanneksi pitää tarkastella koko elinpiiriämme yhteisöllisyyden ja toistemme ymmärrystä vahvistavien kohtaamisten lisäämiseksi.

Keskustan ratkaisuja

- Kannustetaan kuntia ja hyvinvointialueita laajentamaan osallistamisen käytäntöjään lain minimitasoa laajemmalle. Samalla on kehitettävä ja otettava käyttöön kunnianhimoisesti aitoja osallistamisen, osallistumisen ja viestinnän muotoja. Tällaisia ovat esimerkiksi kansalaisraadit ja suoran demokratian toimintatavat sekä avoin viestintä vaikuttamisen tuloksista.
- Kuntalaisaloitteiden käsittelyyn liittyvää sääntelyä tulee uudistaa. Vastaus aloitteeseen tulisi saada nykyistä merkittävästi nopeammin.
- Luodaan puitteet matalan kynnyksen osallistumiselle politiikkaan ja poliittiseen keskusteluun. Kunta- ja kaupunkiaktivismi tulee nähdä edustuksellista demokratiaa täydentävänä osana ja sen edellytyksiä vaikuttaa myös virallisiin prosesseihin on parannettava.
- Valtiollisten vaalien sekä alue- ja kuntavaalien äänestysikäraja tulee laskea 16 ikävuoteen. Tämän lisäksi nuorisovaltuustoille taataan puhe- ja läsnäolo-oikeus sekä suora aloiteoikeus kotikunnan ja hyvinvointialueen päättävissä elimissä kuten lautakunnissa ja valtuustoissa.
- Käynnistetään tulevien hallitusneuvotteluiden ohjelmaan pohjautuen parlamentaarinen tulevaisuustyö. Sen tarkoituksena on kansalaisia ja kansalaisyhteiskuntaa osallistaen muodostaa tulevaisuusskenaario Suomelle sekä sitä koskeva parlamentaarinen toimenpidesuunnitelma. Erityinen huomio kiinnitetään sen määrittelemiseen, mitkä ovat hyvinvointiyhteiskunnan ydintehtävät, mitä uhkia ne tulevien vuosien aikana kohtaavat ja miten yhteiskuntana kykenemme sopeutumaan muutoksiin. Yhtä lailla tässä työssä pohditaan, kuinka pystymme kattamaan ydintehtävistä annetun palvelulupauksen kaikkialla Suomessa.
- Ihmisten ja koko yhteiskunnan kykyä tunnistaa virheellistä tietoa ja puuttua sen levittämiseen on vahvistettava. Media- ja informaatiolukutaitoa on vahvistettava kaikilla oppiasteilla.
- Varmistetaan tutkitun tiedon tuottamisen, luotettavan tiedonvälityksen sekä vapaan ja moniarvoisen median toimintaedellytykset. Sananvapauden turvaamisen lisäksi korostetaan jokaisen vastuuta omista sanoistaan.
- Käynnistetään kansallinen tekoälysisivistysohjelma ja tehdään Suomesta tekoälysisivistyksen kärkimaa. Varmistetaan, että kansalaisilla on tekoälylukutaidon lisäksi valmius hahmottaa tekoälyn yhteiskunnallisia vaikutuksia, harjoittaa kriittistä ajattelua ja eettistä harkintaa tekoälyn ja sen tuotosten suhteen. Ja kantaa vastuuta omista valinnoista ja niiden seurauksista tekoälyä käytettäessä.

- Suomen on osana Euroopan Unionia vaadittava somejäteiltä alustoilleen ns. tehdasasetusten palauttamista. Tässä muutoksessa kielletään nykyaikaisten ohjailevien algoritmien ja yksilöllistä dataa hyödyntävien koneoppimisen työkalujen käyttö. Palautetaan valta ja vastuu sisältöjen valikoinnista käyttäjille itselleen.
- Yksinäisyyden ratkaisemiseksi kaikilla päätöksenteon ja hallinnon tasoilla on vahvistettava mahdollisuuksia yhteisöllisyyteen kuten tiloja kohtaamisille, tukea yhteisölliselle asumiselle sekä jaetulle palveluiden tuottamiselle.
- Pidetään yllä ja vahvistetaan yhdessä sopimisen kulttuuria työmarkkinoilla. Työelämän ja siihen liittyvän lainsäädännön uudistaminen varmistetaan toimivalla työmarkkinaosapuolten ja valtiovallan yhteistyöllä.
- Järjestöjen ja muiden vapaaehtoistoimijoiden toimintaedellytykset yhteiskuntamme tärkeinä toimijoina on turvattava.

3. Suomen talous kestävän kasvun tielle

Hyvinvointiyhteiskuntaamme on pidetty yllä velkaa ottamalla. Tämä tie ei ole kestävä. Suomen julkinen talous tarvitsee pitkäjänteistä ja vastuullista tervehdyttämistä. Keskusta on sitoutunut tervettä taloutta tukeviin uudistuksiin ja sopeuttamaan julkista taloutta oikeudenmukaisesti.

Suomen talous tarvitsee ennen kaikkea kestävää kasvua. Se edellyttää nykyistä suurempaa luottamusta päätöksentekoon sekä talouden toimintaympäristön vakautta ja ennustettavuutta.

3.1. Julkinen talous velkaantumisen tieltä kestäväälle pohjalle

Julkisen talouden tasapainottaminen vaatii monipuolisen keinovalikoiman. Ennen muuta tarvitaan talouskasvua viime vuosien lähellä nolaa olleen kasvun sijaan. Tämä on ehdottomasti paras lääke maamme talouden vakaviin ongelmiin. Avainasemassa on tuottavuuden parantaminen. Julkisen talouden tila on niin heikko, että sen korjaaminen vaatii myös merkittäviä säästöjä ja verouudistuksia. Ne on toteutettava oikeudenmukaisesti eri ihmisryhmät ja alueet huomioiden.

Keskustan ratkaisuja

- Säästöjen ohella julkisen sektorin tuottavuutta ja toiminnan vaikuttavuutta on parannettava. On kyettävä valitsemaan, mitkä julkiset palvelut ovat oikeasti välttämättömiä ja mistä voimme luopua. Asetetaan tavoitteet palveluille, mutta annetaan suuri toimintavapaus keinoille niihin pääsemiseksi. Tekoäly tuo osaltaan tähän ratkaisuja.
- Julkisissa sosiaali- ja terveystaloudissa on uskallettava uudistaa palveluiden sisältöä ja luopua johdetusti kaikesta sellaisesta tekemisestä, joka ei lisää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Samalla on määriteltävä selkeä palvelulupaus: Mitkä palvelut kuuluvat julkisten sosiaali- ja terveystaloudien piiriin ja miltä osin vastuu on meillä jokaisella itsellämme.
- Verotusta pitää uudistaa paremmin työllisyyttä ja kasvua tukevaksi. Verotuksen tulee tukea sitä, että tavalliset työtä tekevät ihmiset tulevat työllään toimeen.
- Verotuksen painopistettä on siirrettävä kulutuksen verotukseen.
- Liikenteen verotus tarvitsee kokonaisuudistuksen, joka on nykyistä tasapuolisempi.

- Ansiosidonnaista sosiaaliturvaa on uudistettava. Työttömyysturvan ja sairauspäivärahojen vakuutusmaksuille tulee asettaa maksukatto. Keskustan mallissa tämä keventäisi yli 4000 euron kuukausituloista maksettavia veroja ja maksuja. Vastaavasti ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja sairauspäivärahaa ei kertyisi yli 4000 euron ansiotuloista.
- Sosiaaliturvaa tulee kehittää niin, että se tukee työntekoon kannustavaa ja kestäväää järjestelmää ilman, että se toimii vetoimatekijänä maahanmuutolle.
- Liikkumavaraa valtion talouteen saadaan myös luopumalla huonon hyötysuhteen jättihankkeista ja käyttämällä nämä varat vaikuttavammin ja tehokkaammin.
- Suomeen tarvitaan eläkekatto kohtuullistamaan suurimpia eläkkeitä.
- Harmaan talouden torjuntaa pitää yhä tehostaa.

3.2. Talouskasvu on tuplattava

Taloukasvu edellyttää ennakoivaa ja pitkäjänteistä politikkaa. Sillä vahvistetaan yritysten, investoijien ja kansalaisten luottamusta toimintaympäristön vakauteen ja parempaan tulevaisuuteen.

Suomen taloukasvu on tuplattava ennusteisiin nähden. Tarvitsemme kasvun ja yrittäjyyden kannustimia ja vähintään 2%:sta alkavat vuotuiset kasvuluvut. Taloukasvun on oltava ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestäväää.

Keskustan ratkaisuja

- Kasvun mahdollisuudet on tunnistettava maakunta- ja toimialatasoisesti.
- Verotuksen pitää olla ennakoitavaa ja vakaata pitkäjänteisen kasvun tukemiseksi. Kesken vaalikauden tehtävää poukkoilua on vältettävä. Verotuksen on kannustettava työhön, yrittämiseen ja investointeihin.
- Yhteisöverotuksessa yritykseen jätettäviä voittoja on verotettava kevyemmin kasvun, investointien ja työllisyyden luomiseksi.
- Kotitalousvähennyksen jatkuvuus on turvattava. Vähennystä on kehitettävä muun muassa parantamalla sitä yksinasuvien osalta.
- Rakennusala on elvytettävä muun muassa ottamalla käyttöön finanssikriisin ajan kaltainen korjausavustus taloyhtiöille, käynnistämällä homekoulujen ja muiden julkisten rakennusten korjausohjelma sekä toteuttamalla perusväylänpidon, raiteiden, siltojen, kevyen liikenteen väylien ja yksityisteiden korjausohjelma.
- Eläkevarallisuus on valjastettava kiihdyttämään taloukasvua. Esimerkiksi seuraavan kymmenen vuoden aikana eläkeyhtiöiden sijoitusvarallisuudesta voitaisiin tuottavasti ohjata 4 % suomalaisten startup- ja kasvuyritysten rahoittamiseen.
- TKI-rahoituksesta entistä merkittävämpi osuus tulee suunnata pienille ja keskisuurille yrityksille. Rahoituksessa tulee painottaa korkean jalostusasteen toimialoja.
- Lupapolitiikkaa ja sääntelyä on sujuvoitettava. Käynnistetään yrityselmäää koskevan lainsäädännön perkaaminen. Tavoitteena on purkaa kahdessa vaalikaudessa Suomen lainsäädännöstä EU:n minimitasoa ylittävät lisävaatimukset.
- Luodaan valtakunnallinen hotline-palvelu, josta yrittäjä saa kaiken tarvitsemansa neuvot yhdestä paikasta. Yritysten luvutukset tulee saada yhden luukun periaatteella.

- Paikallinen sopiminen tulisi mahdollistaa myös yhden työntekijän yrityksille. Tarvitsemme myös kannustimia työnantajayrittäjyyteen ryhtymiselle.
- Toteutetaan nuorten työtakuu eli taataan jokaiselle vastavalmistuneelle työpaikka. Työmarkkinatuki ohjataan nuoren palkkaavalle yritykselle tai julkiselle toimijalle. Lisäksi työtakuuta rahoitettaisiin kuntien Kelalle maksamista työttömyysturvan sakkomaksuista.
- Rahoituksen saamista on helpotettava. Pankkien sääntely-ympäristö on käytävä läpi.
- Luonnonsuojelumenojen vähennyskelpoisuutta tulee lisätä ja jäteveron veropohjaa laajentaa.
- Tuottavuuden kasvattamiseksi on kuljettava kehityksen eturintamassa ja kyettävä nopeasti ottamaan käyttöön myös muualla tuotetut teknologiat. Suomessa on myös mahdollistettava terveysdatan nykyistä tehokkaampi ja turvallinen käyttö.
- Terveysala on valtava mahdollisuus talouskasvun ja viennin näkökulmasta. Hyvinvointialueiden rahoitusmallia on uudistettava siten, että se kannustaa tutkimukseen ja uusien innovaatioiden käyttöönottoon.
- Laaditaan kunnianhimoinen matkailualan kasvustrategia. Tavoitteeksi on asetettava matkustustaseen saaminen tasapainoon vuoteen 2030 mennessä. Näin matkailusta tulisi tuloja Suomeen saman verran kuin mitä suomalaiset vievät matkailueuroja maailmalle.

3.3. Tekoälystä tuottavuutta ja kasvua

Arvioiden mukaan tekoälyn käyttöönotto voi pitkällä aikavälillä kasvattaa bruttokansantuotetta jopa 30–50 miljardilla eurolla. Kasvu syntyy erityisesti tuottavuuden parantumisesta, joka perustuu osaamiseen, investointeihin ja uuden teknologian hyödyntämiseen. Tekoälyn oikeanlainen ja oikea-aikainen laaja yhteiskunnallinen käyttöönotto voi mahdollistaa jopa 3,5 prosenttiyksikön vuosittaisen tuottavuuskasvun.

Suomi tarvitsee rohkeita tekoälyinvestointeja, jotta voimme kasvattaa tuottavuutta, uudistaa liiketoimintamalleja ja vauhdittaa koko talouden kilpailukykyä. Tekoäly voi toimia myös julkisen sektorin tuottavuusrakettina ja näin helpottaa julkisen talouden sopeuttamisurakkaa. Tekoäly vie vanhoja ja tuo uusia työpaikkoja. Sen mukanaan tuoma työelämän nopea muutos edellyttää täydennys- ja uudelleen koulutautumisen uudistamista.

Tekoälyn vastuullisen käytön varmistamiseksi tarvitaan eurooppalaisia ratkaisuja. Pienenä, mutta ketteränä toimijana Suomella on mahdollisuus toimia sillanrakentajana suurvaltojen välissä ja varmistaa, että tekoäly palvelee yhteistä hyvää eikä vain harvojen etuja.

Keskustan ratkaisuja

- Suomen on vahvistettava teknologista omavaraisuuttaan ja datan hallintaa, jotta pysymme kilpailukykyisinä ja voimme turvata kansalliset intressit tekoälykehityksessä. Rakennetaan turvallinen data-infrastruktuuri, jossa panostetaan avoimeen lähdekoodiin ja eurooppalaiseen omistukseen. Näin sijoittajat voivat luottaa siihen, että data ja arvonluonti pysyvät Suomessa.

- Nostetaan kansallisesti tietoisuutta datakeskeisen liiketoiminnan tarjoamista mahdollisuuksista sekä panostetaan eri kasvuvaiheen yritysten rahoitukseen. Erityisesti pk-yrityksille on tarjottava helppokäyttöisiä, kustannustehokkaita työkaluja ja palveluja, jotka tukevat liiketoimintamallien uudistamista ja uusien datakeskeisten palvelujen luomista.
- Investoidaan teollisuudessa ja palvelualoilla uusien tekoälypohjaisten robottien käyttöönottoon tuottavuuden nostamiseksi.
- Panostetaan tekoälyyn liittyvään koulutukseen kaikilla tasoilla peruskoulusta jatkuvaan oppimiseen ja huippututkimukseen sekä nostetaan tekoälysisivistys yhteiskunnalliseksi tavoitteeksi.
- Otetaan tekoäly täysimääräisesti käyttöön sote-sektorilla soveltuvissa toiminnoissa kuten kirjallisissa tehtävissä, sairauksien ennaltaehkäisyssä ja kuvantamisessa. Se vapauttaa, resursseja suoraan potilas- ja asiakastyöhön ja tuo merkittäviä kustannussäästöjä.
- Käynnistetään kansallinen ohjelmatyö lupien ja säädösten tulkinnalle, jotta tekoälyratkaisujen käyttöönotto potilas- ja asiakastyössä on turvallista, selkeää ja yhdenmukaista koko maassa.

4. Väestöpolitiikkaa pitää johtaa

Suomen nopea ikääntyminen ja syntyvyyden lasku alle nälkävuoden 1868 tason ovat tosiasioita. Lapsimäärän väheneminen on suuri uhka kansantaloudellemme ja hyvinvointiyhteiskuntamme tulevaisuudelle. Keskusta haluaa johtaa tätä muutosta hallitusti ja yhdessä sopien.

Suomalaiset tarvitsevat ennen kaikkea toivon näkymää tulevaisuuteen. Asenteemme ja puheemme perheistä ja ikääntyneistä pitää kääntää ongelmakeskeisyydestä ratkaisuihin, kannustukseen ja rohkaisuun.

4.1. Kotien ja perheiden uskoa tulevaisuuteen on vahvistettava

Epävarmuus työllistymisestä, toimeentulosta ja pärjäämisestä vanhempana sekä huoli ympäröivän maailman kriiseistä ovat esimerkkejä syistä, joiden vuoksi monessakaan perheessä toivottu lapsiluku ei toteudu.

Lapsettomuus voi johtua useasta eri syystä. Moni on ilman sopivaa kumppania. Myös tahaton lapsettomuus on yleistä. Osalla lapsettomuus perustuu omaan valintaan.

Keskustalainen perhepolitiikka nojaa ihmisten omien valintojen sekä parisuhteiden ja perheiden moninaisuuden kunnioittamiseen.

Lapsella on oikeus turvalliseen lapsuuteen ja huolenpitoon. Kasvatusvastuu lapsista on perheillä. Lähiyhteisöt, koulu ja muu yhteiskunta tukevat koteja tässä tärkeässä tehtävässä. Apua on saatava heti, kun perhe sitä tarvitsee.

Keskustan ratkaisuja

- Vanhempainetuuksien verovapaus on toteutettava vaiheittain.

- Jonottomat hedelmöityshoidot on turvattava ja niiden rajoituksia on löysennettävä. Hoitokertoja on lisättävä ja esimerkiksi kotikunta ei saa olla hoitojen esteenä.
- Hedelmällisyystieto ja -neuvonta on otettava osaksi nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyden palveluita kouluissa, kutsunnoissa ja opiskelijoiden terveydenhuollossa.
- Parisuhde- ja perhekasvatusta on lisättävä koulujen opetuksessa.
- Edistetään adoption mahdollisuuksia heille, joille biologisten lasten saaminen ei ole mahdollista.
- Ei-kaupalliset sijaissyntytykset tulisi sallia Suomessa lainsäädännössä määriteltävien edellytysten, menettelyiden ja vastuiden täytyessä.
- Mahdollistetaan omien sukusolujen varastoiminen maksutta terveydellisin perustein.
- Vahva panostaminen perheystävällisiin työpaikkoihin muun muassa työaikajoustoilla, etätyömahdollisuuksien lisäämisellä ja entistä paremmalla työvuorosuunnitelulla on aloitettava julkisista työnantajista.
- Raskaussyrjintä on lopetettava lainsäädäntöä tiukentamalla.
- Pidemmällä aikavälillä perhevapaista työnantajille tulevat kustannukset tulee korvata täysimääräisesti jakamalla kustannukset työmarkkinaosapuolten ja valtion kesken.
- Edistetään nuorten aikuisten ja opiskelijoiden työllisyyttä ja toimeentuloa siten, että taloudelliset edellytykset perheellistymiselle turvataan. Opintotuen lainapainotteisuutta ei lisätä.
- Opintotuen huoltajakorotus tulee maksaa jatkossa jokaisesta opiskelijan lapsesta. Jokaisen lapsen tulisi myös nostaa opintolainahyvitystä 10 prosenttiyksikköä. Perheellisellä opiskelijalla pitää olla mahdollisuus suorittaa opinnot pidemmässä ajassa.
- Pienten lasten hoidossa varhaiskasvatuksen, avoimen varhaiskasvatuksen, kotihoidon ja muiden hoitomuotojen pitää olla aitoja vaihtoehtoja. Perheillä on oltava oikeus valita niille sopiva hoitomuoto.
- Neuvolat, perhekeskukset ja varhaiskasvatuksen palvelut ovat lähipalveluita. Vanhemmuuden tuen palvelut on löydettävä jokaisesta perhekeskuksesta. Neuvoloissa tulee entistä vahvemmin jakaa tietoa lapsiperheiden tukiverkostoista.
- Jokaiselle alle kouluikäisen lapsen perheelle on taattava oikeus kotipalvelun lastenhoidon tukeen kolme tuntia kuukaudessa.

4.2. Arvokas ja arvostettu vanhuus on hyvinvointiyhteiskunnan tunnusmerkki

Ikäihmiset ovat voimakkaasti kasvava ja entistä monimuotoisempi väestöryhmä. Nousseen eliniänodotteen vuoksi ikääntymiseen sisältyy useita elämänkaaren vaihteita, mikä on otettava myös poliittisessa päätöksenteossa huomioon.

Ikääntyneet on nähtävä voimavarana yhteiskunnallemme. Monet heistä jatkavat eläkeläisinä palkkatyössä tai toimivat yrittäjinä, osallistuvat ahkerasti erilaiseen vapaaehtoistyöhön, auttavat lapsiaan ja lapsenlapsiaan sekä toimivat omaishoitajina.

Kaikille meistä tulee kuitenkin eteen vaihe, jolloin tarvitsemme entistä enemmän yhteiskunnan ja lähimmäistemme tukea ja apua. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan velvollisuus on taata jokaiselle ihmisarvoinen ja turvallinen vanhuus.

Keskustan ratkaisuja

- Lisätään ikäihmisten ja nuorempien ikäluokkien kohtaamia päiväkodeissa, kouluissa ja paikallisesti muussakin toiminnassa. Hyödynnetään tässä järjestöjen osaamista.
- Kannustetaan kuntia ja hyvinvointialueita vanhusten yhteisöllisyyden lisäämiseen ja yksinäisyyden vähentämiseen esimerkiksi päivätoiminnan kautta.
- Digimuutosten keskellä pitää varmistaa asiointipalvelut riittävillä fyysisillä palvelupisteillä ja muilla keinoin niille ihmisille, joilla ei ole kykyä tai mahdollisuutta käyttää digitaalisia palveluja ja välineitä.
- Eläkeläisten osallistumista työelämään on edistettävä. Alimman eläkeiän saavuttaneille tulee antaa 20 % työtuloista kokonaan verovapaasti, jos he jatkavat työelämässä. Nykyinen työeläkkeen kertymisen yläraja (68 v.) tulee poistaa.
- Välttämättömien elinkustannusten kohtuullisuudesta voidaan huolehtia muun muassa terveydenhuollon maksukatkoja (palvelut, lääkkeet, matkat) yhdistämällä.
- Keskusta haluaa antaa ikäihmisille palvelulupauksen. Suomeen tarvitaan vanhustenhuollon ja -hoivan perusremontti, joka käsittää koti- ja omaishoidon, ympärivuorokautisen hoivan ja omaisten roolin. Tavoitteena on, että jokaiselle ikääntyneelle turvataan yksilölliset, tarpeenmukaiset ja riittävät palvelut:
  - A) Ympärivuorokautisen hoivan paikkoja pitää olla jokaisessa kunnassa ja niihin tulee päästä mahdollisimman pian, kun palvelutarve on todettu. Hoivaan tulee päästä halutessaan lähelle omaisia ja palvelua pitää saada hoidettavan omalla kotimaisella kielellä.
  - B) Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoivan väliin sijoitettava yhteisöasumista on kehitettävä vaihtoehtona niille ikääntyneille, joilla on tällaiseen asumiseen riittävästi toimintakykyä.
  - C) Omaishoitajien edellytyksiä toimia ja jaksaa omaishoitajina on parannettava. Ikäihmisten perhehoitoa vaihtoehtona on voimakkaasti lisättävä. Sen vahvuuksia ovat kodinomaisuus, jatkuvuus ja pysyvät ihmissuhteet.
  - D) Teknologian hyödyntämistä on yhä lisättävä osana niin vanhustenhoivaa kuin muutakin sote-sektorin toimintaa. Digiratkaisujen kehittämisessä pitää hyödyntää sote-ammattilaisten osaamista ja osallistaa niiden käyttäjät, etenkin ikäihmiset.
  - E) Jokaiselle suomalaiselle tarvitaan omalääkäri.
  - F) Terveydenhuollon palveluiden oikea-aikaisuutta ja jatkuvuutta on vahvistettava. Jatkuvuus tukee hoidon vaikuttavuutta. Järjestöjen toiminnan pariin – esimerkiksi liikuntatoimintaan ja vertaisryhmiin - ohjaaminen pitää saada vahvemmassi osaksi asiakkaan hoitopolkua. Sosiaali- ja terveystieteiden integraatiossa on kiinnitettävä erityistä huomiota paljon palveluita tarvitseviin.
  - G) Kelan matkakorvaukset tulee siirtää pikaisesti hyvinvointialueille kustannustehokkuuden parantamiseksi.
  - H) Tarvitaan hyvinvointialueiden rahoitusremontti, jossa annetaan lisää valtaa alueille. Kustannusten kasvua hillitään parhaiten panostamalla ennaltaehkäisevään toimintaan ja perusterveydenhoitoon.

4.3. Maahanmuuton linjaksi realismin ja inhimillisyyden yhdistelmä

Väestön ikääntyessä ja ikäluokkien pienentyessä Suomen talouden ja hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen edellyttää hallittua työ- ja osaamisperäistä maahanmuuttoa.

Samalla on syytä tarkastella Suomen maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikkaa laajemminkin. Keskustan maahanmuuttolinjassa yhdistyy inhimillisyys ja realismi. Maahanmuuttoa hyvine puolineen ja ongelmineen on pystyttävä käsittelemään asiallisella tavalla, ihmisarvoa kunnioittaen.

Keskustan ratkaisuja

- Maamme työ- ja osaamisperusteisen nettomaahanmuuton tason on vastattava talouskasvun ja työmarkkinoiden muuttuvia tarpeita.
- Maahanmuuton pohjaksi on luotava osaamiseen perustuva pisteytysmalli, ns. Suomen malli.
- Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneille opiskelijoille on myönnettävä oleskelulupa. Se on polku, jolla mahdollistetaan kansalaisuuden saaminen.
- Maahanmuuttajien on saatava riittävä tuki työelämään pääsyyn, kotimaisen kielen oppimiseen ja muutoinkin yhteiskuntaan integroitumiseen samalla kun suomalaisena yhteiskuntana osoitamme avoimuutta ja torjumme syrjinnän.
- Kotoutumisen onnistumiseksi on vaadittava Suomeen muuttavien sitoutumista maamme lakeihin ja tapoihin sekä yhteiskuntamme perusarvoihin.
- Humanitäärisessä maahanmuutossa tuki tulee kohdistaa vain hädänalaisille. Maahanmuuttopolitiikassa on siirrettävä painopiste hallitusti turvapaikan hausta kiintiöpakolaisuuteen.

5. Keskustan Suomi on koko Suomi

Keskusta uskoo kotiseutujen ja paikallisuuden voimaan. Viisaalle ja modernille 2020-luvun aluepolitiikalle on tilausta. Keskustalainen aluepolitiikka on koko Suomen kehittämistä – myös kasvavien kaupunkien ja kaupunkiseutujen elinvoiman vahvistamista. Se perustuu alueiden yhteistyöhön ja kumppanuuteen, ei niiden vastakkainasetteluun. Kaupungit ja maaseutu tarvitsevat toisiaan. Kauttaaltaan asuttu ja elinvoimainen Suomi on myös kriisinkestävä.

Keskustalle aluepolitiikka on myös arjen oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. Se on ihmisille tärkeiden lähipalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta eri alueilla - myös kuntien ja kaupunkien sisällä. Toimiviin palveluihin ja hyvään elämään on oltava mahdollisuus niin kaupunkien keskustoissa, lähiöissä, kehyskunnissa kuin maaseudun kylissäkin.

5.1. Elinvoima syntyy alueiden vahvuuksista ja niitä tukevasta politiikasta

Alueiden väestömäärien ja kehityserojen muutokset ovat tosiasioita. Tämä ei saa kuitenkaan olla kohtalonomainen kehitys, joka johtaisi joidenkin alueiden kuihtumiseen ja toisaalta yhä voimakkaampaan toimintojen, palvelujen ja väestön keskittymiseen.

Kuntien ja alueiden on tunnistettava vahvuutensa, elinvoimansa moottorit, realistiset mahdollisuutensa ja keskinäisen yhteistyön merkitys. Valtion pitää politiikallaan ja toiminnallaan tukea alueiden kehitystä.

Keskustan ratkaisuja:

- Koulutusjärjestelmää pitää parantaa tunnistamaan entistä paremmin Suomen eri alueiden osaajatarpeet. Sekä toisen asteen että korkea-asteen koulutuksen saatavuudesta ja saavutettavuudesta koko maassa on huolehdittava. Jokaisessa maakunnassa pitää olla tulevaisuudessakin vähintään yksi korkeakoulu.

Yliopistokeskusten asemaa on yhä vahvistettava.

- Ammennetaan kasvua maakunnista koulutuksen ja tutkimuksen kautta. Luodaan maakunnalliset kasvutehtaat innovaatioiden mahdollistamiseksi ja nelinkertaistetaan ammattikorkeakoulujen TKI-resurssit pienten ja keskisuurten yritysten kasvun tueksi.
- Itäisestä Suomesta luodaan kymmenen vuoden kokeiluna erityistalousalue, jonne valtio kohdentaa erityisiä vero- ja investointitukia sekä maksuhuojennuksia.
- Harvaan asuttujen, maaseutumaisien alueiden osajapulan yhdeksi ratkaisuksi tarvitaan laki alueellisesta opintolainahyvityksestä, jonka saa muuttamalla vastavalmistuneena kriteerit täyttävään kuntaan.
- Työllisyyspalvelujen sääntelyä on kevennettävä ja uudistettava niin, että ne palvelevat nykyistä paremmin työnantajien ja -tekijöiden kohtaamista.
- Muutetaan hankintalainsäädäntöä niin, että se vahvistaa paikallisten yritysten ja muiden toimijoiden asemaa kuntien, hyvinvointialueiden ja maakuntaliittojen kilpailutuksissa. Osaamista julkisissa hankinnoissa vahvistetaan.
- Poistetaan harvaan asuttujen alueiden aloittavilta yrityksiltä määräaikaista työnantajamaksut Norjan mallin mukaisesti.
- Helpotetaan maaseutumaisilla alueilla toimivien pienten ja keskisuurten yritysten investointeja uudella takausjärjestelmällä pankkien ja yritysten välillä.
- Toimivat tietoliikenneyhteydet ja matkapuhelinten kuuluvuudet on varmistettava koko Suomessa, tarvittaessa lakisääteisesti. Myös riittävät postinjakelupalvelut on turvattava kustannustehokkaasti kaikkialla maassa.
- Liikennepolitiikassa painopisteen pitää olla olemassa olevien teiden, ratojen ja muiden väylien kunnostamisessa suurten miljardihankkeiden sijaan.
- Sähkönsiirto- ja jakeluverkon maanlaajuisesta kapasiteetista tulee huolehtia, jotta sähkö siirtyy ja investoinnit toteutuvat.
- Haetaan ratkaisuja tuulivoimatuotannon nykyistä paremmalle mahdollistamiselle myös itäisessä Suomessa.
- Datakeskukset tuovat alueille työtä ja tuloja. Niiden luvitukselle tulee luoda uusi valtakunnallinen malli, jossa hankkeita tarkastellaan kokonaisvaltaisesti muun muassa aluetalouden, energiatarpeen, turvallisuuden ja tietoturvan näkökulmista.
- Maakuntien liittojen roolia aluekehityksen paikallisessa johtamisessa vahvistetaan esimerkiksi EU-rakennerahastojen hallinnointitehtävillä.
- Nykyiset MAL- eli maankäyttö-, alue- ja liikennesopimukset tulee laajentaa kaikkia maakuntia koskeviksi kasvusopimuksiksi. Niissä sovitaan alueen pitkäjänteisestä ja poikkihallinnollisesta kehittämisestä yhteistyössä valtion kanssa.
- Kuntien valtionosuusjärjestelmä on uudistettava yhdessä koko kuntien rahoitusjärjestelmän kanssa. Sen on turvattava riittävät palvelut tunnistaen kuntien erityispiirteet ja tarpeet riippumatta kuntalaisten veronmaksukyvyistä.

5.2. Ihmisten asumistavoitteet todeksi

Jokaisella on oltava mahdollisuus asua kohtuuhintaisesti toiveidensa ja elämäntilanteensa mukaisesti. Joillekin se on vuokra-asunto ison kaupungin keskustassa, toisille itse omistettu koti maaseudulla. Tai jotain aivan muuta.

Asuntopolitiikan suunta on käännettävä. Ihmisten tarpeet sekä asumisen laatu ja väljyys on nostettava etusijalle suurten rakennusliikkeiden ja sijoittajien tavoitteiden sijaan.

Asuntopolitiikan tavoitteeksi pitää nostaa ihmisten asumisen toiveisiin vastaaminen. Erityisesti Keskusta haluaa luoda mahdollisuuksia itse omistetun kodin hankintaan.

Keskustan ratkaisuja

- ASP-eli asuntosäästöpalkkiojärjestelmä on uudistettava. ASP-tilin avaaminen tulee olla mahdollista jo vauvoille kartuttamaan säästöjä ja varautumaan tulevaisuuteen.
- Rakennetaan yhdessä pankkien kanssa malli, jossa valtio takaa asuntorakentamiseen tai asunnon hankintaan lainan. Tällä mahdollistetaan kiinnipääsy itse omistettuun kotiin yhä useammalle nuorelle.
- Pankkisääntelyä on tarkasteltava uudelleen, jotta asuntorahoitus ei jää vain varakkaiden ja muuttovoittoalueille haluavien yksinoikeudeksi.
- Taloyhtiöiden perusparannuslainojen takausjärjestelmää on uudistettava lakiuudistuksella, jotta myös väestötappioalueiden asunto-osakeyhtiöt pystyvät tekemään tarvittavat remontit.
- On selvitettävä erilaiset mallit asunto-osakeyhtiöiden sopeuttamiseksi uuteen markkinaan, esimerkiksi valtion omistaman realisointiyhtiön perustaminen ajamaan alas tyhjentyneitä asunto-osakeyhtiöitä. Jäljelle jäävien asunto-osakeyhtiöiden perusparantaminen on oltava mahdollista valtion tuella. Asunto-osakeyhtiöiden yhdistäminen pitää sallia lainanottovakuuden turvaamiseksi.
- Kunnille tarjotaan porkkanoita vuokra-asuntojen perusparannuksiin. Kuntien vuokra-asuntokantaan myönnetään purkuavustuksia joustavin kriteerein.
- Taloyhtiöiden osalta tarvitaan romutuspalkkio-kokeilulaki.
- Hitas-järjestelmän ja ASO-rakentamisen alasajon vuoksi tarvitaan korvaavia keinoja kohtuuhintaisen omistusasumisen mahdollistamiseen.
- Nykyiset kohtuuhintaisen vuokra-asumisen mallit eivät toimi. Tavallisen vuokra-asumisen valtioneuvostokausista ja korkotuesta luovutaan, mutta vahvistetaan erityisryhmärakentamisen eli opiskelija-, vammais- ja senioritalojen valtiontukia. Näiden asuntojen riittävä saatavuus tulee varmistaa koko Suomessa.
- Siirrytään vuokra-asuntojen rakentamisen tukemisesta omakoti- ja pientalojen rakentamisen ja hankinnan tukeen valtioneuvostokausin yksityishenkilöille.
- Ensiasunnon varainsiirtoverovapaus on palautettava.
- Uusissa MAL-sopimukset korvaavissa maakunnallisissa kasvusopimuksissa tulee kannustaa kuntia rakentamaan vehreää ja puutarhakaupunkimaista kaupunkirakennetta. Tavoitteena on luonnon läheisyys, viihtyvyys, terveyden edistäminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen.
- Myös kaupungeissa tarvitaan asumisen aitoja vaihtoehtoja. Kerrostaloasuntojen lisäksi tarjolla pitää olla myös rivitalo- ja omakotialueita. Kaavoituksessa pitää huomioida lähiluonnon merkitys ihmisille.
- Erityisesti suurimmissa kaupungeissa on ehkäistävä asuinalueiden liiallista eriytymistä. Kaavoituksella sekä asunto-, sosiaali- ja sivistyspolitiikan keinoin voidaan ongelmien syntyyn puuttua ajoissa.

5.3. Monipaikkaisuuden ja etätyön edellytykset kuntoon

Ihmisillä voi olla useita koteja ja kotiseutuja. Monipaikkaisuudesta ja etätyöstä on tullut monille suomalaisille uudenlainen tapa asua, tehdä työtä ja viettää vapaa-aikaa.

Julkisissa puheenvuoroissa ovat korostuneet etätyön ongelmat ja yksiniittiset takaisin konttoreille -vaatimukset. Keskusta luottaa, että etätyön osalta ratkaisut löytyvät työpaikoilla, yhdessä sopien.

Monipaikkaisuus ja etätyöt tuovat joustoa ja hallintaa ihmisten elämään. Ne myös lisäävät alueiden elinvoimaa. Tätä kehitystä pitää edistää, ei torpata, vaikeuttaa ja ylisäännellä.

Keskustan ratkaisuja

- Lakiin on saatava oikeus monikuntalaisuuteen. Se mahdollistaisi peruspalveluiden saannin kaikilla kotipaikkakunnilla ja verotusta jakamalla myös osallistumisen palveluiden rahoittamiseen.
- Kuntien tulee tarjota kaikille vapaa-ajan asukkailla mahdollisuus muuttaa asuntonsa vakituiseksi, mikäli asunnot täyttävät vakituista asumista koskevat vaatimukset. Kuntien rakennusjärjestykset on uudistettava monipaikkaisuutta suosiviksi.
- Varhaiskasvatuksen ja koulujen tulee joustaa ja tukea perheiden monipaikkaisuutta. Tätä voitaisiin edistää mallilla, jossa vastuu ja rahoitus oppilaan opetuksesta jakautuu enintään kahden kunnan välillä vähintään kuukauden mittaisella jaksolla. Koulumatkatuen on seurattava esimerkiksi kahdessa kodissa asuvaa eroperheen lasta.
- Valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien pitää näyttää mallia. Niiden on mahdollistettava työntekijöiden etätyö siihen soveltuviissa työtehtävissä.
- Valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien on tarjottava yhteiskäyttötiloja etätyöhön. Ne voivat olla myös yritysten tai yhdistysten toteuttamia.

6. Kohti kohtuullisuuden yhteiskuntaa ja hyvää elämää

Hyvälle elämälle ja onnellisuudelle ei ole yhtä reseptiä. Ne koostuvat useasta palasesta. Oleellista on tunne siitä, että oma jokapäiväinen elämä on hallinnassa. Ja että on mahdollisuus kehittää ja sivistää itseään ihmisenä ja aktiivisena kansalaisena.

Hyvä elämä ei synny kulutuksen kasvattamisesta ja kaiken mittaamisesta rahassa. Tarvitsemme tulevaisuudessa kohtuullisuuden ja ylisukupolvisuuden arvojen entistä vahvempaa huomioimista päätöksenteossa ja kaikessa toiminnassamme.

Keskustalainen kohtuutalousvisio ei vastusta markkinoita ja markkinataloutta vaan uudistaa niitä. Suurin voimavaramme on edelleen ihmisten luovuus. Markkinatalous on keino pitää yllä kilpailua ja luovuutta liikkeessä.

6.1. Kokonaiskestävyydestä hyvinvointia, työtä ja kasvua

Keskustanvihreä ajattelu tunnistaa luonnon itseisarvon ja rajat, mutta myös sen kestäväen käytön mahdollisuudet. Talous ja muu ihmisen toiminta pitää sovittaa luonnon kantokykyyn. Etenkin kertakäyttökulttuuria pitää yhteiskunnassamme suitsia.

Tämä kaikki vaatii meiltä ratkaisuja fossiilitalouden, luontokadon ja ylikulutuksen noidankehän murtamiseksi. Luonnon monimuotoisuus, vaikuttava ilmastopolitiikka sekä uusiutuvien luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen voidaan yhdistää. Se pitää tehdä niin, että ihmiset kokevat muutoksen oikeudenmukaiseksi ja reiluksi.

Kokonaiskestävän yhteiskunnan rakentamisella on mahdollisuus luoda kestävä kasvua, työtä ja hyvinvointia kaikille. Siitä voi jopa tulla Suomen uusi menestystarina.

Luonto tuottaa ihmisille myös merkittäviä terveys- ja hyvinvointihyötyjä. Tätä kautta voidaan saavuttaa myös kustannussäästöjä yhteiskunnalle.

Keskustan ratkaisuja

- Ultrapikamuotia ja krääsäkauppaa on säänneltävä ottamalla käyttöön haittavero ja rajoittamalla markkinointia. Varmistetaan, että Suomeen tuotavat käyttötavarat täyttävät EU:n asettamat laatukriteerit.
- Otetaan elinkaariajattelu pakolliseksi julkisiin hankintoihin - suositaan korjattavuutta, varaosia ja kierrätettäviä materiaaleja sekä uudelleenkäyttöä.
- Kevennetään uudelleenkäytettävien tuotteiden verotusta, esimerkiksi vaatteiden ja kenkien korjauspalveluiden sekä käytettyjen tuotteiden arvonnlisäveroa.
- Edistetään resurssi- ja materiaalitehokasta rakentamista ja kierrätysraaka-aineiden käyttöä sekä puurakentamista.
- Vahvistetaan päästövähennysten roolia ilmastonmuutoksen hillinnässä ja edellytetään yhteismitallista nielujen laskentaa koko Euroopassa.
- Vaikutetaan EU:ssa vahvan, erilaiset puhtaat ratkaisut ja jäsenmaiden olosuhteet tunnustavan ilmastopolitiikan puolesta. Edistetään yritysvastuuta ja raportointia EU:ssa ja globaalisti.
- Hyödynnetään päästökauppaa ja muita kustannustehokkaita ohjauskeinoja - alueellinen oikeudenmukaisuus huomioiden.
- Tehdään kunnianhimoista ilmastodiplomatiaa ja edistetään globaalia hiilen hinnoittelua.
- Nopeutetaan vähäpäästöisen teknologian kehittämistä ja kaupallistamista sekä vientiä maailmalle.
- Vauhditetaan siirtymää pois fossiilitaloudesta. Tehdään se teknologianeutraalisti: ei valita voittajaa, vaan luodaan mahdollisuuksia.
- Edistetään bioenergiaa (ml. biokaasu ja -metanoli) ja sähköä osana tulevaisuuden liikennettä. Mahdollistetaan biodieselin käyttö työkoneissa.
- Kannustetaan viljelijöitä luonnonlaidunnuksen, perinnebiotooppien hoidon ja maisemanhoidon lisäämiseen. Maatalouden erityistukien sääntelyä ja byrokratiaa on kevennettävä, jotta tähän tavoitteeseen päästään.
- Rakennetaan hiilimarkkinaa, jossa viljelijät, metsänomistajat ja muut maanomistajat voivat hyötyä nykyistä enemmän tekemistään ilmastotoimista.
- Parannetaan peltojen kasvipeitteisyyttä, edistetään vuoroviljelyä ja kehitetään hiiliviljelyä sekä vähennetään vesistöjen kuormitusta.
- Vahvistetaan kanta- ja jakeluverkkoa ja varmistetaan niiden kapasiteetti koko maassa, jotta uusiutuva energia ja teolliset investoinnit saadaan kytkettyä verkkoon.
- Rakennetaan kantaverkosta vihreän siirtymän selkäranka, joka yhdistää hajautetun tuotannon ja kulutuksen tehokkaasti.
- Edistetään vedyn tuotantoa ja jalostamista korkean jalostusasteen tuotteiksi.
- Viedään aktiivisesti suomalaisten yritysten puhtaita ratkaisuja maailmalle hiilikädenjäljen kasvattamiseksi.
- Ulotetaan puhtaiden investointien kannusteet kuten investointien verohyvitys myös pk-yrityksille.
- Jatketaan HELMI-, METSO- ja NOUSU-ohjelmia ja vahvistetaan vapaaehtoista suojelua. Otetaan käyttöön markkinamekanismeja, jotka kannustavat ennallistamiseen ja luonnonhoitoon.
- Kunnostetaan virtavesiä ja puretaan turhia vaelluskalojen esteitä. Lisätään kosteikkoja vesienhoidon ja lajiston tukemiseksi.

- Käynnistetään sisävesien kunnostamisohjelma, jossa vähennetään järvien, jokien ja pienvesien kuormitusta sekä rehevöitymistä. Jatketaan toimia Itämeren piste- ja hajakuormituksen vähentämiseksi
- Jokaisella on oikeus lähiluontoon. Varmistetaan kaupunkiluonnon säilyminen. Lisätään viheralueita myös tiiviissä kaupunkiympäristössä.
- Päiväkotien ja koulujen pihoiden korvataan asfaltti ja muovirouhe elävällä ja biopohjaisella materiaalilla.

6.2. Mielenterveydestä kansallinen suurhanke

Mielenterveyden ongelmat maksavat OECD:n arvion mukaan Suomelle 11 miljardia euroa vuodessa, inhimillisistä seurauksista puhumattakaan. Siksi paremmasta mielenterveydestä pitää tehdä kansallinen suurhanke. Sen kärkiajatuksena on, että mielenterveys pitää nähdä kansallisena pääomana ja ihmisen hyvinvoinnin perustana.

Painopistettä on siirrettävä mielenterveyden ongelmien ehkäisyyn, varhaiseen tunnistamiseen sekä kynnyksettömään tukeen, mutta myös psykiatrisen hoitopolun kuntoon saattamiseen. Ihminen ja hänen ongelmansa on kohdattava kokonaisuutena ilman pompottelua eri palvelujen ja viranomaisten välillä. Etenkin lasten ja nuorten osalta on huomioitava koko perhe, sillä lapsen hyvinvointi on riippuvainen läheisten jaksamisesta, pärjäämisestä ja terveydestä.

Mielenterveyttä ei rakenneta vain palvelujärjestelmissä vaan ennen kaikkea jokapäiväisessä elämässä. Yhteisöllisyys, harrastukset, vertaistuki ja vapaaehtoistoiminta on parasta mielenterveystyötä. Tarvitsemme toistemme aitoja kohtaamisia arjessa ja Koko kylä kasvattaa -toiminnan uudelleen tulemistä.

Keskustan ratkaisuja

- Vahvistetaan koulujen, oppilashuollon, ohjaamojen, TE-palvelujen, etsivän nuorisotyön, järjestöjen ja digitaalisten palvelujen yhteen sovittamista, jotta nuoret kohdataan siellä missä he jo ovat – koulussa, harrastuksissa ja verkossa. Nuoren on päästävä henkilökohtaiseen keskusteluun viikon sisällä.
- Kehitetään walk-in-pisteitä, liikkuvia palveluja ja digitaalisia ratkaisuja. Yhdistetään kriisi- ja chat-palvelut valtakunnalliseksi kokonaisuudeksi.
- Luodaan digihyvinvoinnin linjaukset sekä vastuullisuusvaatimukset teknologiayhtiöille ja parannetaan nuorten medialukutaitoa.
- Mielenterveyspalvelujen saatavuutta ja laatua perusterveydenhuollossa parannetaan varmistamalla oikea-aikainen ja tarkoituksenmukaisesti kohdennettu tuki. Kehittämistyön rahoitus turvataan hyvinvointialueilla.
- Otetaan käyttöön koko maassa perhe- eli omalääkärimalli, jossa sama lääkäri tuntee potilaan tilanteen ja koordinoi sekä mielenterveyden että fyysisen terveyden hoitoa.
- Varmistetaan, että mielenterveyden, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelut muodostavat saumattoman hoitoketjun ja tuki kohdentuu oikein.
- Päihde-, mielenterveys- ja sosiaalihuollon hoito tulee koota hyvinvointialueilla yhdeksi kokonaisuudeksi, jotta ihminen saa tarvitsemansa avun samasta paikasta.

- Psykiatrisen hoidon saatavuus nostetaan vastaamaan kansallista tarvetta myös siten, että laitospaikkojen ja asumispalveluiden määrä kasvatetaan riittävälle tasolle.
- Panostetaan mielenterveyden ehkäisyssä, hoidossa ja muussa toiminnassa vaikuttavuuteen. Tutkitaan julkisesti rahoitettujen eri mielenterveyspalveluiden vaikuttavuudet. Tutkittuun tietoon perustuen luodaan tarvittavat puuttuvat laaturekisterit ja kohdennetaan rahoitus sekä toimet mahdollisimman kustannustehokkaasti.
- Vahvistetaan YTHS:n asemaa korkeakouluopiskelijoiden mielenterveyden asiantuntijana ja monipuolisena ratkaisijana. Pidetään huolta siitä, että korkeakouluilla on riittävät resurssit opiskelun tukipalveluiden tarjoamiseksi.

6.3. Suomalainen koulu on pelastettava

Maamme inhimillinen pääoma rakentuu koulutuksesta ja osaamisesta. Ne ovat hyvinvointiyhteiskuntamme tulevaisuuden ja alueidemme elinvoiman edellytyksiä.

Keskusta uskoo jokaisen kykyyn kasvaa ihmisenä ja oppia uutta läpi elämänkaaren. Siksi kaikille on turvattava tulevaisuudessakin mahdollisuus itsensä sivistämiseen ja koulutukseen varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta.

Ikäluokat pienenevät ja se aiheuttaa paineita koulutuksen palveluverkolle. Tästäkin huolimatta tasa-arvoisista koulutusmahdollisuuksista on huolehdittava koko maassa. Peruskoulu on turvattava lähipalveluna.

Laadukas peruskoulu ja ammatillisen koulutuksen jatko-opintokelpoisuuden vahvistaminen ovat Keskustan erityissuojeluksessa.

Etenkin peruskoulu ja toinen aste ovat kohdanneet viime vuosia kasvavia ongelmia. Oppimistulokset laskevat ja eriytyvät. Keskittymisvaikeudet ja työrauhaongelmat kasvavat. Erilaista tukea tarvitsevien määrät kasvavat. Osassa kouluista ja luokista sekä oppijat että opettajat voivat pahoin. Tämä kehitys on katkaistava. Suomalainen koulu on pelastettava.

Keskustan ratkaisuja:

- Luodaan kasvatukseen neuvola, yhtenäinen polku raskausneuvolasta oppivelvollisuusiän loppuun. Kasvatukseen neuvolassa ammattilaiset tukevat vanhempia lapsen kasvatuksessa muun muassa tarjoamalla tietoa lapsen kehitysvaiheelle sopivista oppimistavoitteista.
- Otetaan käyttöön pienten lasten koulu. Siinä esiopetus ja peruskoulun kaksi alinta luokkaa muodostavat lapselle opintien ensimmäisen kokonaisuuden. Eteenpäin siirrytään joustavasti vasta, kun oppimisen taidot ja muut perustaidot ovat riittävät etenkin lukemisessa, kirjoittamisessa ja matematiikassa. Peruskoulun toisella luokalla on tarkastuspiste, josta edetään vasta taitojen niin salliessa.
- Ei jättipäiväkoteja. Uusia yli 100 lapsen päiväkotia ei tule rakentaa. Näin päiväkodit pidetään lasten ja perheiden kannalta inhimillisen kokoisina lähipalveluina.
- Kouluyhteisöjen hyvinvoinnin ja turvallisuuden varmistamiseksi uusien peruskoulujen enimmäiskoko tulee rajata 1000 oppilaaseen.
- Koulukiusaamiselle- ja väkivallalle on laitettava stoppi. On pidettävä huolta, ettei kiusattu joudu vasten tahtoaan vaihtamaan koulua.
- Digilaitteiden rinnalla on kouluissa panostettava myös laadukkaisiin oppikirjoihin ja niiden käyttöön.
- Koulupäivään tarvitaan lisää liikunnan mahdollisuuksia.
- Kädentaidot tarvitsevat kunnianpalautuksen. Peruskouluissa on lisättävä teknisen ja tekstiilityön opetusta.

- Luodaan toisen asteen kolmas polku niille, joilla osaaminen peruskoulun jälkeen ei riitä jatko-opintoihin. Tavoitteena on tarjota nuorelle entistä paremmat valmiudet edetä ammatilliseen tai lukiokoulutukseen. Tässä mallissa yhdistettäisiin nykyinen tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA), kansanopistojen pitkät linjat, nuorten työpajatoiminta sekä nuorten sosiaali- ja terveystalveluita.
- Ammatillisessa koulutuksessa on lähiopetusta lisättävä oppilaiden osaamistason nostamiseksi.
- Koulutuksen saavutettavuudesta on huolehdittava koko Suomessa varmistamalla ammatillisen, lukio- ja muun koulutuksen riittävä verkosto. Näin myös koulumatkat oppilaitoksiin pysyvät opiskelijoille kohtuullisina.
- Vahvistetaan koulutuspolkua ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen.
- Tutkintokoulutus pitää säilyttää jatkossakin suomalaisille maksuttomana.
- Luovutaan korkeakoulujen nykyisistä ensikertalaisikiintiöistä. Lisätään sen sijaan siirtymismahdollisuuksia korkeakoulujen ja koulutusohjelmien välillä.
- Aikuiskoulutustuki on palautettava uudistettuna.
- Valmistellaan parlamentaarinen suunnitelma korkeakoulujen koulutusmäärien nostamiseksi huomioiden aloituspaikkojen rahoitus, opiskelijoiden tuki ja koulutuksen laatu.
- Ikäluokkien pienentyessä vapautuvaa sivistystoimen rahoitusta pitää käyttää koulutuksen vahvistamiseen: puolet osaamistason nostoon ja puolet peruskoulun tuen tarpeeseen.

